

nan ---», *Consolat* (ed. Pard.), § 201 (p. 241), on ja veiem el sentit modern d'«adherir íntimament».

L'acc. joiera és la corrent des dels orígens: els catalans trobaren a Focea (Fulla) tres relíquies portades d'Efès: «un tros de la Vera Creu --- molt ricament *encastat* en aur, ab pedres precioses --- que fort cosa vos seria de creure --- ço que entorn li era *encastat*», Muntaner, § 234 (Casac. v, 95.15, 17); «al mig havia un castell, / de cascuna part ben murat; / a l'una part era daurat / *ez encastat* de peires fines», Metge (Fort., NCl., 68.3); «dos copes --- hornades de peres precioses, que hi avie *encastades*», *Amic e Melis* (NCl. XLVIII, 122).

Tanmateix l'altra acc. és també freqüent des dels primers temps: «tres oles de coure e són las dues *encastades* --- e tres calderes són les dues *encastades*», inv. de Corbins a. 1299 (*BABL* vi, 71), «un armari *encastat* en la parete», a. 1370 (*InvLC*, Q267, s. v. *paret*); «lo balester --- sagetava e matava les bèsties salvatges; e lo prom li pregà que li mostràs com ho faïa; e lo balester, per mils mostrar-lo-hi, parà la balesta e *encastà-hi* una sageta, e asestà a qualque senyal, donant entendre al prom que axí asestava a la caça», Eiximenis;² i veg. el doc. barceloní de 1437 que cito en *AIXETA* i encara un altre en el *DBal*.

Es ben sabut que fins avui continua usant-se molt popularment en tot el domini lingüístic i en totes tres accs. o aplicacions. És veritat que la d'«enganxar» o «adherir íntimament» s'usa amb peculiar vitalitat en el bisbat de Girona (exs. d'escr. d'allí en *AlcM*), però també és corrent a Barcelona (des d'infant ho sé) i en narradors d'allí: «tota la caterva de dimoniets li engegà una pluja granada de figues --- ells prou que s'ho van pendre rient, però quan encertaren al fadrí amb una figa a l'ull, i a l'amo n'*encastaren* una a la punta del nas --- les amenaçaren ---», Coromines, *Llàgr. de S'Llorenç* (O. C., 327b); «--- uns glapits de cavalls --- lo pare de la P. *encastà* l'orella a terra y atengué una estona. —No són pas lluny —xiuxiuejà», Pons Mass. (*Trasc. per les Serres*, 157); vegeu-ne d'altres d'ell i de NOLLER en el *DBal*.

D'altra banda, no és menys cert que, en l'aplicació a joies, li fa concurrència la variant amb -g-. Que ja no és recent, car sorgeix des del S. xv:³ «un balaix molt gran --- tan gran peça com jamés fos estada vista en lo món, ni los qui són *engastats* en Sant Marc de Venècia ---. —Jo la he mostrada als argenters qui de pedres s'entenen, e han-me dit que, en l'*engastar*, se posarà baix, aqueixa part, e no s'hi mostrarà res», JoMartorell, § 97 (Ri., pp. 280, 281; igual en l'ed. Ag.):⁴ «per llevar un dupte, lo qual vuy atura / algú de vosaltres, volent que s<lleg.m'>*expressa*, / dichvos que la joya, <que> per mi és promessa, / en or *engastada* serà, e molt pura», Antoni Massot, a. 1502 (*JMBover, BiEscrBal* i, 475.4.4); «a hon són les honres - que han alcançades, / y los tants triümphos - de glòria gran? / Hon les pedres fines, - en or *engastades*, / y les riques robes, - de perles brodades? / Mirau vui què són, - mirau hon estan!», Fc. d'Olesa, a. 1540 (ib. II, 11.47.3); i d'ell mateix, *engastament*

«monture», en el seu *Art de Trobar* (p. p. Schädel, segons el ms. de 1536, *RFgn*. xxxiii, 734, lín. 546). I així O'Pou: «*engastar*: ferruminare, consolidare», «coassare», i també com a terme anatòmic per a l'articulació dels ossos: «en lo os del bras --- té dos sotets, y aquí se *engasten* los caps del cúbite» (*TbPu.*, 185, 152, 261).

Altrament, avui en dia, la gent del Rosselló empren aquesta forma fins i tot per a l'accepció 'adherir íntimament' (en la qual *encastar* és l'única forma usada deçà de l'Albera): «Lo *gateau dels Reis* --- jo cri-davi com totom, / quan me vari sentir quelcom / que per les dents se m'*engastava*: / *Renom d'un chien!* Era la fava!», Saisset (*Perpiny.*, 94).

En castellà el mot és força menys antic, i apareix des del principi en la variant en -g-, des d'Alonso de Palència, a. 1490, i el dicc. de Nebrija. Gairebé al mateix temps hi trobem *engastar* i *encastar* junts, en un inventari de 1492, però és a Aragó (*VRom*. x, 145). Després es va tornant freqüent *engaste*: S. xvi en A. de Morales, i sobretot des de primers del S. xvii (Cervantes, MAleman, Quevedo, etc.): foren vanes les meves recerques per trobar-ne dades medievals. El que trobem llavors en la llengua veïna és *engastonar*, bastant sovint des de Berceo i Alfons el Savi fins al S. xvi (encara en fonts del xv tan conegudes com el *Canç. de Baena*, Gzz. de Clavijo i un inv. arag. de 1403, *ibid.*), algun cop *agastonar* 'proveir (de pedres precioses)' en el *Yácuç*, i *encastonar* en la moderna bíblia jueva de Constantinoble.

Però aquest és derivat de *gastón* 'encast de pedra preciosa' que ja apareix en castellà en un doc. toledà de 1427; enfront de *castón*, d'aqueixa bíblia. Ara bé aquest substantiu i la forma verbal corresponent també són molt antics en català. La corona dels nostres reis «componíase de un cerco de oro --- se dividía en varias piezas --- denominadas *castó*, y finalmente florones, en catalán *mur*, *muret* o *marlets*».⁵ L'*InvLC* cita *castonibus*, -onis en 3 docs. ross. de 1350 i un de 1393, i en català: «un millenari de *castons* redons miçans de París, d'argent», a. 1363, «43 *castonos* grossetz diversorum colorum, *encastatz* en argent», a. 1363 i altres tres més del mateix any. En fi el derivat verbal ja apareix, en el tercer quart del S. xiii, en Cerverí de Girona: «dona --- sobre valor pausada / en pretz *encastonada*» (107.36).⁶

M-Lübke (*REW*) i Terlingen suposaren que en castellà era un manlleu de l'it. *incastare*, documentat des de Sacchetti (c. 1400), que endemés significa sols 'inserir, articular', 'encaixar', amb abast general; però no solament és més exacta la correspondència amb el català, sinó que els italianismes castellans foren rars fins a 1500. Altrament també fóra més pròxima al castellà la llengua d'oc, d'on el mot no fou absent (*PSW* II), on *encastar* es troba en alguns textos des del S. xiv i ja un cop en *Santa Doucelina*, de fi del xiii, i on apareix una vegada *encastar* (garantit per la rima amb *gaste*) en un vers que sembla del xiv (avui és també la forma preferida pel *TdF*). La forma amb r potser s'estengué en algun moment fins al Ross., car